

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2016 m. balandžio 21 d.*

„Prejudicinis sprendimas — Direktyva 93/13/EEB — 7 straipsnis — Nacionalinės proceso normos dėl bankroto bylų — Skola, susijusi su vartojimo kredito sutartimi — Veiksminga teisminė gynyba — Priedo 1 dalies e punktas — Kompensacijos sumos neproporcingumas — Direktyva 2008/48/EB — 3 straipsnio 1 punktas — Bendra kredito suma — I priedo I dalis — Kredito lėšų išmokėjimo suma — Bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimas — 10 straipsnio 2 dalis — Pareiga informuoti — Vertinimas ex officio — Sankcija“

Byloje C-377/14

dėl *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas, Čekijos Respublika) 2014 m. birželio 24 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2014 m. rugpjūčio 7 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Ernst Georg Radlinger,

Helena Radlingerová

prieš

Finway a.s.

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija),

kurį sudaro trečiosios kolegijos pirmininko pareigas einantis antrosios kolegijos pirmininkas M. Ilešič, teisėjai C. Toader (pranešėja), F. Biltgen, E. Jarašiūnas ir C. G. Fernlund,

generalinė advokatė E. Sharpston,

posėdžio sekretorius, M. Aleksejev, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2015 m. liepos 15 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- Radlinger ir Radlingerová, atstovaujamų I. Ulč,
- *Finway a.s.*, atstovaujamos L. Macek,
- Čekijos vyriausybės, atstovaujamos M. Smolek, J. Vláčil ir S. Šindelková,
- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos T. Henze ir D. Kuon,

* Proceso kalba: čekų.

— Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,
— Europos Komisijos, atstovaujamos M. van Beek, G. Goddin ir K. Walkerová,
susipažinęs su 2015 m. lapkričio 19 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,
priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su, pirma, 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 7 straipsnio 1 dalies ir šios direktyvos priedo 1 dalies e punkto aiškinimu ir, antra, su 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinančios Tarybos direktyvą 87/102/EEB (OL L 133, p. 66; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 326, ir klaidų ištaisymai OL L 207, 2009, p. 14; OL L 199, 2010, p. 40; OL L 234, 2011, p. 46 ir OL L 36, 2015, p. 15) 10 straipsnio 2 dalies, 22 straipsnio 2 dalies ir pastarosios direktyvos I priedo I dalies aiškinimu.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant Radlinger ir Radlingerová (toliau – sutuoktiniai Radlinger) ginčą su *Finway a.s.* (toliau – *Finway*) dėl pagal bankroto procedūrą pareikštų reikalavimų, kurie grindžiami vartojimo kredito sutartimi.

Teisinis pagrindas

Europos Sąjungos teisė

Direktyva 93/13

- 3 Pagal Direktyvos 93/13 1 straipsnio 1 dalį šia direktyva siekiama suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse.
- 4 Pagal 3 straipsnio 1 dalį ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai. Direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje daroma nuoroda į jos priede pateiktą „orientacinį ir neišsamų sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašą“. Šio priedo 1 dalies e punkte nurodytos „sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas“: <...> reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą“.
- 5 Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje išdėstyta:

„Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.“

6 Šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“

7 Minėtos direktyvos 7 straipsnis nustato:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.

2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.

<...>“

Direktyva 2008/48

8 Kaip nurodyta Direktyvos 2008/48 1 straipsnyje, ja derinami tam tikri valstybių narių normų, susijusių su vartojimo kredito sutartimis, aspektai.

9 Pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punktą ji netaikoma, be kita ko, „sutartims, užtikrintoms hipoteka arba kita panašia valstybėje narėje įprastai naudojama garantija dėl nekilnojamojo turto arba užtikrintoms su nekilnojamoju turtu susijusia teise“. 10 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad nors šioje direktyvoje aiškiai nustatyta jos taikymo sritis, valstybės narės vis dėlto gali pagal ES teisę taikyti direktyvos nuostatas srityse, kurios nepatenka į jos taikymo sritį.

10 Pagal Direktyvos 2008/48 6, 7, 9, 19 ir 31 konstatuojamąsias dalis ja siekiama plėtoti skaidresnę ir veiksmingesnę kredito rinką vidaus rinkoje, pasiekti visišką suderinimą, siekiant užtikrinti, kad visi Europos Sąjungos vartotojai naudotųsi aukštu ir vienodu jų interesų apsaugos lygiu, užtikrinti, kad kredito sutartyse būtų aiškiai ir glaustai pateikta visa būtina informacija, kad vartotojas galėtų priimti sprendimus turėdamas visą reikiamą informaciją apie faktus ir žinotų savo teises ir įsipareigojimus pagal kredito sutartį, taip pat užtikrinti, kad vartotojai turėtų informacijos apie visoje Europos Sąjungoje taikomas bendros kredito kainos metines normas (toliau – BKKMN) ir galėtų jas palyginti.

11 Be to, Direktyvos 2008/48 43 konstatuojamojoje dalyje, be kita ko, nurodyta, kad nors numatytos vienodos matematinės formulės BKKMN apskaičiuoti, ji vis dar nėra visiškai palyginama visoje Sąjungoje. Todėl direktyvoje turėtų būti aiškiai ir išsamiai apibrėžta visa kredito kaina vartotojui.

12 Direktyvos 2008/48 3 straipsnyje „Sąvokų apibrėžtys“ nustatyta:

„Šioje direktyvoje:

<...>

g) bendra kredito kaina vartotojui – visos išlaidos, įskaitant palūkanas, komisinius, mokesčius ir bet kuriuos kitus su kredito sutartimi susijusius mokesčius, kuriuos reikalaujama, kad vartotojas sumokėtų, ir kurie yra žinomi kreditoriui, išskyrus mokesčius notarui; taip pat įskaičiuojamos su

kredito sutartimi susijusių papildomų paslaugų išlaidos, visų pirma draudimo įmokos, jei papildomai privaloma sudaryti paslaugų sutartį siekiant gauti kreditą apskritai arba taikyti skelbiamas nuostatas ir sąlygas;

- h) bendra vartotojo mokama suma – bendros kredito sumos ir bendros kredito kainos vartotojui suma;
- i) „[BKKMN]“ – bendra kredito kaina vartotojui, išreikšta metiniu bendros kredito kainos procentu, prireikus įskaičiuojant kainą, nurodytą 19 straipsnio 2 dalyje;

<...>

- l) bendra kredito suma – limitas arba visos sumos, kuriomis suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį;

<...>“

- 13 Direktyvos 2008/48 10 straipsnio, susijusio su informacija, kuri turi būti pateikta kredito sutartyse, 1 dalies pirmoje pastraipoje reikalaujama, kad kredito sutartys būtų parengtos popieriuje arba kitoje patvarioje laikmenoje. Šio straipsnio 2 dalyje išvardyti informacijos punktai, kurie turi būti aiškiai ir glaustai nurodyti bet kurioje kredito sutartyje. Tame sąraše, be kita ko, yra nurodyta:

„<...>

- d) visa kredito suma ir lėšų išmokėjimą reglamentuojančios sąlygos;

<...>

- f) kredito palūkanų norma, šios normos taikymą ir, jei yra, bet kokio indekso ar pradinei kredito palūkanų normai taikomos orientacinės normos taikymą reglamentuojančios sąlygos, taip pat kredito palūkanų normos keitimo laikotarpiai, sąlygos ir tvarka; ir jei skirtingomis aplinkybėmis taikoma skirtinga kredito palūkanų norma, pirmiau nurodyta informacija apie visas taikomas normas;
- g) [BKKMN] ir bendra vartotojo mokama suma, apskaičiuota sudarant kredito sutartį; paminimos visos prielaidos, naudotos šiai normai apskaičiuoti;
- h) vartotojo atliekamų privalomų mokėjimų suma, skaičius ir periodiškumas bei tam tikrais atvejais grąžinimui skiriamų mokėjimų paskirstymo padengiant skirtingas neapmokėtas sumas, kurioms taikoma skirtinga kredito palūkanų norma, tvarka;

<...>“

- 14 Direktyvos 2008/48 19 straipsnio „[BKKMN] apskaičiavimas“ 1 ir 2 dalyse numatyta:

„1. [BKKMN], kuri kiekvienais metais yra lygi dabartinei visų būsimų arba esamų kreditoriaus ir vartotojo sutartų įsipareigojimų (išmokėtų lėšų, grąžinimų ir mokesčių) vertei, apskaičiuojama pagal I priedo I dalyje pateikiamą matematinę formulę.

2. Kad būtų galima apskaičiuoti [BKKMN], reikia apibrėžti bendrą vartojimo kredito kainą, į kurią neįeina baudos, kurias vartojimo kredito gavėjas turi sumokėti už vartojimo kredito sutartyje numatytų įsipareigojimų neįvykdymą ir mokestis, kurį vartojimo kredito gavėjas turi sumokėti grynaisiais pinigais ar kreditan įsigydamas prekę ar paslaugą, kai šis mokestis nėra prekių ar paslaugų įsigijimo kainos dalis.

Sąskaitos, kurioje registruojamos mokėjimo operacijos ir lėšų išmokėjimas, išlaidos mokėjimo priemonių naudojimo mokėjimo operacijoms ir lėšų išmokėjimui ir kitos su mokėjimo operacijomis susijusios išlaidos įskaičiuojamos į bendrą kredito kainą vartotojui, nebent sąskaitos atidaryti neprivaloma ir sąskaitos išlaidos buvo aiškiai bei atskirai nurodytos kredito sutartyje arba bet kurioje kitoje su vartojimo kredito gavėju sudarytoje sutartyje.“

- 15 Direktyvos 2008/48 22 straipsnio „Suderinimas ir šios direktyvos privalomas pobūdis“ 2 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojai negalėtų atsisakyti teisių, kurias jiems suteikia šią direktyvą įgyvendinančių arba atitinkančių nacionalinės teisės aktų nuostatos.“

- 16 Pagal šios direktyvos 23 straipsnį „Sankcijos“:

„Valstybės narės nustato taisykles dėl sankcijų, taikomų už pagal šią direktyvą priimtų nacionalinių nuostatų pažeidimus, ir imasi visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad jos būtų įgyvendinamos. Numatytos sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.“

- 17 Direktyvos 2008/48 I priedo I dalyje, be kita ko, pažymima:

„Pagrindine lygtimi, pagal kurią nustatoma [BKKMN], sulyginama kiekvienų metų esama išmokėtų lėšų ir bendra esama grąžinimų ir mokesčių mokėjimų vertė <...>“

Čekijos teisė

Bankroto procedūra

- 18 Iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, kad bankroto procedūra reglamentuojama Įstatymo Nr. 182/2006 dėl bankroto ir jo sprendimo būdų (*zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*), iš dalies pakeisto Įstatymu Nr. 185/2013 (toliau – Bankroto įstatymas).
- 19 Pagal šį įstatymą skolininkas laikomas nemokiu, kaip tai suprantama pagal šį įstatymą, kai jis negali laikytis savo finansinių įsipareigojimų daugiau kaip 30 dienų po mokėjimo termino pasibaigimo dienos. Skolininkas, kuris nėra prekybininkas, gali kreiptis į bankroto bylas nagrinėjantį teismą ir prašyti atleisti jį nuo įsipareigojimų. Prašymas atleisti nuo skolinių įsipareigojimų patenkinamas tik tuomet, kai, viena vertus, teismas konstatuoja, kad šiuo prašymu skolininkas nesiekia nesąžiningo tikslo, ir, antra vertus, daroma pagrįsta prezumpcija, kad atleidus nuo skolinių įsipareigojimų registruoti neapdrausti kreditoriai susigrąžins ne mažiau kaip 30 % konstatuotų skolų. Šioje bankroto byloje teismas, remiantis šio įstatymo 410 straipsniu, negali nagrinėti nei *ex officio*, nei skolininko prašymu skolų sumos dydžio arba eiliškumo galiojimo, net ir tuomet, kai prieš priimant sprendimą dėl prašymo atleisti nuo įsipareigojimų dėl tų reikalavimų kyla klausimų, susijusių su direktyvomis 93/13 arba 2008/48.
- 20 Tik tuomet, kai bankroto bylą nagrinėjantis teismas patvirtina bankrotą atleisdamas nuo įsipareigojimų, skolininkas gali pateikti priešpriešinį skundą, kad užginčytų pareikštus kreditorinius reikalavimus, tačiau šis skundas gali būti pateiktas tik dėl sprendimu patvirtintų reikalavimų, kurie negali būti priverstinai įvykdyti. Be to, šiuo atveju skolininkas, kad pagrįstai užginčytų šią skolą arba jos sumos dydį, gali remtis tik tuo, kad ji buvo grąžinta arba baigėsi terminai jos reikalauti.

Reglamentavimas vartotojų apsaugos srityje

- 21 Iki 2013 m. gruodžio 31 d. galiojusios Civilinio kodekso, patvirtinto Įstatymu Nr. 40/1964 (*zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník*) (toliau – Civilinis kodeksas), redakcijos 51a ir paskesniais straipsniais Direktyva 93/13 perkelta į Čekijos teisę.
- 22 Pagal šio kodekso 56 straipsnio 1 dalį sutartyse su vartotojais negali būti sąlygų, kurios, pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą, aiškiai vartotojo nenaudai pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą. Pagal šio kodekso 55 straipsnio 2 dalį tokios sutartyse su vartotojais nustatytos sąlygos negalioja. Šio kodekso 56 straipsnio 3 dalyje nustatytas Direktyvos 93/13 priedu pagrįstas nepriimtinių sutarčių sąlygų sąrašas, tačiau tarp jų nėra šio priedo 1 dalies e punkte nurodytos sąlygos, kurios tikslas arba rezultatas reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą.
- 23 Direktyva 2008/48 buvo perkelta į Čekijos teisę Įstatymu 145/2010 dėl vartojimo kredito, iš dalies keičiančio tam tikrus įstatymus (*zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů*) (toliau – Įstatymas dėl vartojimo kredito).
- 24 Šio įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje, susijusioje su kreditoriaus pareiga informuoti vartotoją, nustatyta:
„Vartojimo kredito sutartis turi būti sudaryta raštu, o kreditorius joje privalo aiškiai, glaustai ir gerai matomu būdu nurodyti šio įstatymo 3 priede numatytą informaciją. Šios pareigos informuoti arba raštiškos formos nesilaikymas neturi poveikio sutarties galiojimui <...>“
- 25 Pagal Įstatymo dėl vartojimo kredito 8 straipsnį, jeigu vartojimo kredito sutartyje nėra 6 straipsnio 1 dalyje minėtų elementų ir jeigu vartotojas šią aplinkybę panaudoja prieš kreditorių, pagal vartojimo kredito sutartį skaičiuojamos palūkanos iš pat pradžių laikomos apskaičiuotomis remiantis palūkanų norma, kuri galiojo tos sutarties sudarymo metu ir buvo paskelbta Čekijos nacionalinio banko, o visi kiti susitarimai, susiję su vartojimo kredito mokėjimais, negalioja.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 26 2011 m. rugpjūčio 29 d. situoktiniai Radlinger sudarė vartojimo kredito sutartį su *Smart Hypo s.r.o.*, pagal kurią jiems buvo suteikta 1 170 000 Čekijos kronų (CZK) dydžio paskola (maždaug 43 300 EUR).
- 27 Mainais už paskolą situoktiniai Radlinger sutiko grąžinti 2 958 000 CZK (maždaug 109 500 EUR) sumą mokėdami 120 mėnesinių įmokų. Šią sumą sudarė pagrindinė paskola, 10 % metinių palūkanų nuo pagrindinės paskolos sumos už visą kredito sutarties trukmę, kreditoriui mokėtinas atlyginimas, sudarantis 585 000 CZK (maždaug 21 600 EUR), ir 33 000 CZK (maždaug 1 200 EUR) dydžio išlaidos. Buvo apskaičiuota 28,9 % dydžio pagrindinėje byloje nagrinėjamo vartojimo kredito BKKMN.
- 28 Be įsipareigojimo mokėti delspinigius dėl pavėluoto įmokų grąžinimo, kurių dydis nustatytas įstatymų, situoktiniai Radlinger taip pat prisiėmė įsipareigojimą mokėti kreditoriui sutartyje nustatytą 0,2 % dydžio baudą nuo pagrindinės kredito sumos už kiekvieną pavėluotą tos sumos grąžinimo, kreditoriaus mokesčio arba palūkanų mokėjimo dieną, jei įmokų grąžinimo įsipareigojimai nevykdomi ilgiau kaip vieną mėnesį, jie taip pat įsipareigojo sumokėti vienkartinę sutartinę 117 000 CZK (maždaug 4 320 EUR) dydžio baudą ir vienkartinį 50 000 CZK (maždaug 1 846 EUR) dydžio mokestį, kad būtų padengtos išlaidos, susijusios su grąžintos paskolos įmokų išieškojimu.
- 29 Galiausiai, jeigu situoktiniai Radlinger laiku nesumokėtų visų įmokų arba kreditorius nustatytų, kad jis sutiko suteikti paskolą jiems nuslėpus svarbią informaciją, jis gali reikalauti nedelsiant grąžinti visas grąžintinas paskolos sumas.

- 30 Taigi, kaip matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, sutuoktiniams Radlinger iš tikrųjų nebuvo pervesta jokia suma. Iš tiesų, pagrindinėje byloje nagrinėjama paskola buvo panaudota teismo antstolio veiklos išlaidoms, notaro išlaidoms, susijusioms su registracija nekilnojamojo turto registre, siekiant laiduoti minėtą paskolą, ir kreditoriaus išlaidoms, susijusioms su minėta paskola, taip pat jo pirmai mėnesinei įmokai ir daliai kitų mėnesinių įmokų padengti.
- 31 2011 m. rugsėjo 27 d. *Finway*, kuriam *Smart Hypo s. r. o.* perleido savo reikalavimus sutuoktiniams Radlinger, juos informavo apie reikalavimą nedelsiant grąžinti visą paskolos sumą, kurią tuomet sudarė 2 873 751 CZK (maždaug 106 300 EUR), motyvuodamas tuo, kad sudarant sutartį pagrindinėje byloje buvo nutylėti esminiai duomenys. Iš tiesų, *Finway* teigimu, sutuoktiniai Radlinger nuslėpė, kad iš jų turto buvo priverstinai išieškoma 4 285 CZK (maždaug 160 EUR) suma.
- 32 2012 m. lapkričio 19 d. išpėjimu ši bendrovė dar kartą paragino sutuoktinius Radlinger grąžinti skolą, kurios dydis nuo šiol buvo 3 794 786 CZK (maždaug 140 500 EUR), ir nurodė, jog jos paskola tapo grąžintina nedelsiant, nes suinteresuotieji asmenys reguliariai ir laiku nemokėjo paskolos grąžinimo įmokų.
- 33 2013 m. vasario 5 d. sutuoktiniai Radlinger kreipėsi į *Krajský soud v Plzni* (Pilzeno apygardos teismas, Čekijos Respublika), kad jis juos pripažintų nemokiais ir patenkintų jų prašymą atleisti nuo skolinių įsipareigojimų pagal mokėjimų grafiką, nes jie nesugebėjo laikytis savo įsipareigojimų ir vėlavo mokėti įmokas daugiau kaip tris mėnesius. Šis prašymas buvo perduotas *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas, Čekijos Respublika), turinčiam teritorinę jurisdikciją ir kompetentingam nagrinėti šį prašymą; šis teismas 2013 m. balandžio 26 d. nutartimi pripažino sutuoktinius Radlinger nemokiais, paskyrė bankroto administratorių ir paragino kreditorius per 30 dienų terminą pareikšti savo kreditorinius reikalavimus.
- 34 2013 m. gegužės 23 d., nagrinėjant bankroto bylą, *Finway* pareiškė du reikalavimus, kurie gali būti priverstinai įvykdyti: pirmą 3 045 991 CZK (maždaug 112 700 EUR) dydžio, užtikrintą hipoteka, ir antrą 1 359 540 CZK (maždaug 50 300 EUR) dydžio, neužtikrintą garantija ir atitinkantį pagrindinėje byloje nagrinėjamoje sutartyje nustatytą baudą, kurios dydis 0,2 % nuo pagrindinės paskolos sumos už kiekvieną pavėluotą grąžinimo dieną laikotarpiu nuo 2011 m. rugsėjo 23 d. iki 2013 m. balandžio 25 d.
- 35 2013 m. liepos 3 d. sutuoktiniai Radlinger pripažino, kad skolos gali būti priverstinai išieškotos, bet ginčijo jų sumą ir nurodė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamoje sutartyje nurodytos sąlygos neatitiko moralės principų.
- 36 2013 m. liepos 23 d. nutartimi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patvirtino bendrą sutuoktinių Radlinger atleidimą nuo skolinių įsipareigojimų pagal mokėjimų grafiką.
- 37 2013 m. liepos 24 d. sutuoktiniai Radlinger šiam teismui pateikė priešpriešinį skundą, kuriame jie, kaip skolininkai, prašė, kad tam tikri arba visi *Finway* pareikšti reikalavimai būtų pripažinti neteisėtais.
- 38 Dėl šio skundo minėtas teismas konstatuoja, kad remiantis Bankroto įstatymu skolininkas turi teisę ginčyti tik garantija neužtikrintus reikalavimus ir tik pateikdamas priešpriešinį skundą, ir tik remdamasis tuo, kad baigėsi terminas skoliniam reikalavimui pareikšti arba jis buvo įvykdytas.
- 39 Kadangi pagrindinėje byloje nagrinėjama sutartis, kuria grindžiami *Finway* pareikšti reikalavimai, yra vartojimo kredito sutartis, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2008/48, ir prekybininko ir vartotojo sudaryta sutartis, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 93/13, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi, ar iš pastarosios direktyvos nuostatų kylantys įpareigojimai taip pat taikomi bankroto bylą nagrinėjančiam teismui, į kurį kreiptasi ginčijant kredito sutartimi grindžiamus reikalavimus.

- 40 Šis teismas taip pat turi abejonių, ar BKKMN, kaip jis nustatytas pagrindinėje byloje nagrinėjamoje sutartyje, yra teisėtas. Jis šiuo klausimu teiraujasi, kokias sumas kreditorius įtraukė į išmokamų paskolos lėšų sumą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2008/48 I priedo I dalį, siekdamas apskaičiuoti BKKMN, atsižvelgiant į tai, kad su šia paskola susijusios išlaidos, įskaitant pirmąsias dvi mėnesines įmokas, buvo nedelsiant išskaitytos iš paskolos sumos.
- 41 Galiausiai jis taip pat teiraujasi, kaip, atsižvelgiant į Direktyvoje 93/13 nustatytus reikalavimus, reikėtų nagrinėti prekybininko ir vartotojo sudarytos sutarties, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią vėluojant mokėti kreditorius gali reikalauti iš skolininko nedelsiant grąžinti visą atitinkamą paskolą, įskaitant palūkanas ir būsimą kreditoriaus atlygį, sutartinę baudą, kurios dydis 0,2 % nuo pagrindinės paskolos sumos už kiekvieną pavėluotą grąžinimo dieną, ir tuo atveju, jei būtų vėluojama mokėti daugiau kaip vieną mėnesį, sumokėti vienkartinę sutartinę 117 000 CZK (maždaug 4 300 EUR) dydžio baudą.
- 42 Manydamas, kad ginčo sprendimas priklauso nuo svarbių Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo, *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis ir Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalis ar kitos Sąjungos teisės aktų, susijusių su vartotojų apsauga, nuostatos draudžia:
- Įstatymo dėl bankroto, pagal kurį teismas turi teisę išnagrinėti su vartotojų santykiais susijusių reikalavimų tikroviškumą, sumos dydį arba eiliškumą remdamasis tik bankroto administratoriaus, kreditoriaus arba (atsižvelgiant į pirma minėtus apribojimus) skolininko (vartotojo) pareikštu priešieškiniu, koncepcija;
  - nuostatas, kurios, atsižvelgiant į galiojančius bankroto procesą reglamentuojančius nacionalinės teisės aktus, apriboja skolininko (vartotojo) teisę reikalauti teismo peržiūrėti kreditorių (prekių tiekėjų ir paslaugų teikėjų) pareikštus reikalavimus tik tais atvejais, kai patvirtinamas vartotojo bankrotas atleidžiant jį nuo išpareigojimų, ir šiuo atveju tik tiek, kiek tai susiję su neužtikrintais kreditorių reikalavimais, o skolininko teisę prieštarauti dėl kompetentingos institucijos sprendimu patvirtintų reikalavimų, kurie gali būti priverstinai įvykdyti, apriboja tik galimybe nurodyti, jog kad reikalavimas buvo įvykdytas arba baigėsi terminas jam pareikšti, kaip tai nustatyta Bankroto įstatymo 192 straipsnio 3 dalies, 410 straipsnio 2 ir 3 dalių ir 410 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatose?
2. Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar teismas per reikalavimų pagal vartojimo kredito sutartį peržiūros procedūrą privalo:
- net nesant vartotojo prieštaravimo, *ex officio* atsižvelgti į tai, jog kreditorius neįvykdė pareigos pateikti informaciją pagal Direktyvos dėl vartojimo kredito sutarčių 10 straipsnio 2 dalį, ir
  - ir vadovaudamasis nacionalinės teisės aktais padaryti išvadą dėl sutarties sąlygų negaliojimo?

Jeigu į pirmąjį ar antrąjį klausimus būtų atsakyta teigiamai:

3. Ar pirma minėtų direktyvų nuostatos veikia tiesiogiai ir ar jų nedraudžiama taikyti tiesiogiai dėl to, kad, teismui *ex officio* pareiškus prieštaravimą (arba dėl to, kad, vertinant iš nacionalinės teisės pozicijų, reikalavimo peržiūra nepriimtina, nes skolininko (vartotojo) skundas buvo atmestas), būtų kišamasi į horizontalius vartotojo ir prekių bei paslaugų tiekėjo santykius?
4. Kokia suma pagal Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punktą sudaro „bendrą kredito sumą“ ir kokios sumos įtraukiamos į „išmokamų lėšų sumas“ apskaičiuojant BKKMN pagal Direktyvos 2008/48 I priede nustatytą formulę, jei kredito sutartimi formaliai išpareigojama išmokėti konkrečią pinigine sumą, tačiau iškart susitariama, jog išmokant kreditą iš karto išskaičiuojamas kredito išdavimo mokestis ir pirmoji kredito grąžinimo įmoka (arba paskesnės

įmokos), ir šios sumos, kurios vartotojui iš tikrųjų niekuomet nebuvo išmokėtos ar pervestos į jo sąskaitą, taip ir lieka kreditoriui? Ar šių sumų, kurios iš tikrųjų nebuvo išmokėtos, įtraukimas daro poveikį apskaičiuotai BKKMN?

Neatsižvelgiant į tai, koks būtų atsakymas į pirma pateiktus klausimus:

5. Ar, vertinant tai, ar sutarta kompensacija yra neproporcingai didelė, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 dalies e punktą, būtina vertinti visų sutartyje nustatytų sąlygų dėl neigiamų pasekmių taikymo sudėtinį poveikį, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tikrųjų reikalauja jas visiškai įvykdyti, ir į tai, kad kai kurios iš jų pagal nacionalinės teisės normas gali būti pripažintos negaliojančiomis, ar visgi būtina atsižvelgti tik į bendrą taikomų sankcijų ir sankcijų, kurias galima taikyti, dydį?
6. Jeigu būtų nustatyta, kad sutartinės sankcijos sudaro piktnaudžiavimą, ar būtina netaikyti visų dalinių sankcijų, dėl kurių, vertindamas jas kartu, teismas padarė išvadą, kad kompensacija yra neproporcinga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 1 dalies e punktą, ar tik kai kurių iš jų (o šiuo atveju – kokiais kriterijais reikia vadovautis priimant tokį sprendimą)?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 43 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, ar Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis ir Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinamos taip, kad jos draudžia nacionalinės teisės nuostatas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios bankroto bylą nagrinėjančiam teismui neleidžia, viena vertus, *ex officio* vertinti sutarties sąlygų, kuriomis grindžiami šioje byloje nustatyti reikalavimai, ir kurios tam teismui, kita vertus, leidžia bylą nagrinėti tik tiek, kiek tai susiję su garantija neužtikrintais reikalavimais ir tik remiantis tuo, jog remiantis tuo, kad baigėsi terminas reikalavimui pareikšti arba jis buvo įvykdytas.
- 44 Pagal Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad vartotojai negalėtų atsisakyti teisių, kurias jiems suteikia šią direktyvą įgyvendinančių arba ją atitinkančių nacionalinės teisės aktų nuostatos. Tačiau iš sprendimo dėl iš prašymo priimti prejudicinį sprendimo nematyti, kad sutuoktiniai Radlinger atsisakė savo teisių, kurias jiems suteikia direktyvą įgyvendinančios Čekijos teisės nuostatos. Darytina išvada, kad, kaip pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 40 punkte, ši nuostata nėra svarbi siekiant atsakyti į pirmą klausimą.
- 45 Pagal Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad vartotojų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.
- 46 Šios priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti vartotojams veiksmingą teisminę gynybą, turi apimti nuostatas, kurios suteikia galimybę dėl ginčijamos sutarties kreiptis į teismą, įskaitant tuos atvejus, kai pradėta bankroto byla, ir tą daryti laikantis pagrįstų procedūrinių sąlygų taip, kad nebūtų nustatytos jų teisių įgyvendinimo sąlygos, visų pirma susijusios su terminais arba išlaidomis, dėl kurių taptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga įgyvendinti Direktyvos 93/13 suteiktas teises (šiuo klausimu žr. 2015 m. spalio 1 d. Sprendimą *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 59 punktas).
- 47 Šiuo atveju pirmasis pateiktas klausimas susijęs su procedūrų bankroto srityje organizavimu, nagrinėjant ginčą, kai skolininkas (vartotojas) kelia klausimą dėl pareikštų reikalavimų pagrįstumo ginčijimo.

- 48 Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, nesant šią sritį reguliuojančių Sąjungos teisės normų, kiekviena valstybė narė, vadovaudamasi procesinės autonomijos principu, savo nacionalinės teisės sistemoje turi nurodyti kompetentingus teismus ir nustatyti išsamias ieškinių, skirtų iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesines taisykles. Kaip matyti iš nusistovėjusios teismo praktikos, ieškinių, skirtų iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesinės taisyklės neturi būti mažiau palankios nei taikomos panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų naudojimas Sąjungos teisėje nustatytais teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) (žr., be kita ko, 2015 m. vasario 12 d. Sprendimą *Baczó ir Vizsnyiczai*, C-567/13, EU:C:2015:88, 41 ir 42 punktai ir juose nurodytą teismo praktiką).
- 49 Dėl lygiavertiškumo principo pasakytina, kad, kaip savo išvados 32 punkte pažymėjo generalinis advokatas, Teisingumo Teismas neturi jokių duomenų, galinčių sukelti abejonių dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamų teisės nuostatų suderinamumo su šiuo principu.
- 50 Dėl veiksmingumo principo pažymėtina, kad kiekvienas atvejis, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės nuostatos Sąjungos teisę taikyti tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga, turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į šios nuostatos vaidmenį visame procese, jo eigą ir ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose. Be to, tarp pardavėjo ar tiekėjo ir vartotojo pagal nacionalinę teisę vykstančių procedūrų specifinis pobūdis negali daryti poveikio teisei apsaugai, kurią vartotojai turi turėti pagal Direktyvos 93/13 nuostatas (šiuo klausimu žr. 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, EU:C:2014:2189, 52 ir 53 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką).
- 51 Šiuo atveju pirmojo klausimo a dalis yra susijusi su nacionalinės proceso teisės aktu, kaip antai nurodytą šio sprendimo 19 ir 20 punktuose, pagal kuriuos bankrotą bylą nagrinėjančiam teismui neleidžiama *ex officio* vertinti galimai nesąžiningų sutarties sąlygų, kuriomis grindžiami šioje byloje pareikšti reikalavimai, atitiktimi Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 daliai.
- 52 Šiomis aplinkybėmis primintina, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką nacionalinis teismas turi *ex officio* vertinti sutarties sąlygas, patenkančios į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti nelygybę tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo, kai tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės (2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 41 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).
- 53 Iš tiesų, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad, siekiant užtikrinti šia direktyva nustatytą apsaugą, tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo egzistuojanti nelygybė gali būti kompensuota tik teismo, į kurį kreiptasi su tokiais ginčiais, aktyviais veiksmais, kurie nesusiję su sutartinių santykių subjektais (žr. šiuo klausimu 2014 m. vasario 27 d. Sprendimą *Pohotovost*, C-470/12, EU:C:2014:101, 40 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 54 Taigi, Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokias nacionalinės teisės nuostatas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios bankrotą bylą nagrinėjančiam teismui neleidžia *ex officio* vertinti sutarties sąlygų, kuriomis grindžiami toje byloje pareikšti reikalavimai, nors šiam teismui žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės.
- 55 Kiek tai susiję su pirmojo klausimo b dalimi, iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo teiginių matyti, kad pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamus nacionalinės teisės aktus leidžiama ginčyti ne visus iš kredito sutarties, kurioje gali būti nesąžiningų sąlygų, kylančius reikalavimus, bet tik tuos, kurie nėra užtikrinti garantija, ir tik remiantis tuo, jog baigėsi terminas reikalavimui pareikšti arba jis buvo įvykdytas.

- 56 Taigi, kaip aišku iš šio sprendimo 46 punkte nurodytos teismo praktikos, teisė į veiksmingą teisminę gynybą reiškia, kad vartotojui turi būti leidžiama nacionaliniame teisme ginčyti kredito sutartimi, kurioje nustatytos sąlygos, kurios galimai gali būti pripažintos nesąžiningomis, nustatytų reikalavimų pagrįstumą, nesvarbu, ar jie užtikrinti garantija.
- 57 Taigi, nors iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos nacionalinės teisės nuostatos skolininkui, kuris siekia užginčyti garantija neužtikrintą reikalavimą, leidžia remtis tik tuo, jog baigėsi terminas reikalavimui pareikšti arba jis buvo įvykdytas, pažymėtina, kad nacionalinio teismo galių apribojimas *ex officio* panaikinti nesąžiningas sąlygas gali pažeisti Direktyvos 93/13 6 ir 7 straipsniais siekiamos apsaugos veiksmingumą (pagal analogiją žr. 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Cofidis*, C-473/00, EU:C:2002:705, 35 punktą).
- 58 Taigi, nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios leidžia ginčyti tik tam tikrus reikalavimus, grindžiamus vartojimo sutartimi, kurios tam tikros sąlygos gali būti pripažintos nesąžiningomis, ir remtis tik tuo, jog baigėsi terminas reikalavimui pareikšti arba jis buvo įvykdytas, neatitinka iš Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalies kylančių reikalavimų.
- 59 Atsižvelgiant į šiuos pirma pateiktus svarstymus, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokias nacionalinės proceso teisės nuostatas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios bankroto byloje, viena vertus, neleidžia teismui, į kurį kreiptasi ginčijant kredito sutartimi pagrįstus reikalavimus, *ex officio* vertinti galimo kredito sutartimi pagrįstų sutarties sąlygų, kuriomis bankroto byloje grindžiami pareikšti reikalavimai, nesąžiningumo, nors šiam teismui žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, ir kurios, kita vertus, leidžia tam teismui nagrinėti tik garantija neužtikrintus reikalavimus ir tik remiantis tuo, kad baigėsi terminas reikalavimams pareikšti arba jie buvo įvykdyti.

Dėl antrojo klausimo

- 60 Savo antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, ar Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 punktą turi būti aiškinamas taip, kad jis įpareigoja nacionalinį teismą, į kurį kreiptasi ginčijant kredito sutartimi grindžiamus reikalavimus, *ex officio* vertinti, ar laikomasi šioje nuostatoje nustatytos pareigos informuoti, ir atsižvelgiant į tai imtis visų nacionalinėje teisėje numatytų priemonių dėl tokio pažeidimo.
- 61 Pirmiausia pabrėžtina, kad Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalyje nustatyta pareiga informuoti padeda, kaip ir 5 ir 8 konstatuojamosiose dalyse išvardyti motyvai, įgyvendinti šios direktyvos tikslą, kuris, kaip matyti iš jos 7 ir 9 konstatuojamųjų dalių, yra vartojimo kreditų srityje numatyti visišką ir privalomą suderinimą keliose pagrindinėse srityse, laikomą būtinu siekiant visiems Europos Sąjungos vartotojams užtikrinti aukštą ir vienodą jų interesų apsaugos lygį ir palengvinti tinkamai veikiančios vartojimo kreditų vidaus rinkos vystymąsi (žr. pagal analogiją 2014 m. gruodžio 18 d. Sprendimo *CA Consumer Finance*, C-449/13, EU:C:2014:2464, 21 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 62 Kiek tai susiję su antrojo klausimo a dalimi, pažymėtina, kad Teisingumo Teismas ne kartą yra priminęs nacionalinio teismo pareigą *ex officio* vertinti tam tikrų Sąjungos nuostatų vartojimo srityje pažeidimą (šiuo klausimu žr., kiek tai susiję su Direktyva 93/13, 2009 m. birželio 4 d. Sprendimo *Pannon GSM*, C-243/08, EU:C:2009:350, 32 punktą; kiek tai susiję su 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose (OL L 372, p. 31), 2009 m. gruodžio 17 d. Sprendimo *Martín Martín*, C-227/08, EU:C:2009:792, 29 punktą ir, kiek tai susiję su 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų (OL L 171, p. 12), 2013 m. spalio 3 d. Sprendimo *Duarte Hueros*, C-32/12, EU:C:2013:637, 39 punktą).

- 63 Kaip pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 51 punkte, tokį reikalavimą pateisina tai, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio, ir dėl to jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui (žr. 2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 39 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 64 Šiuo klausimu vartotojui ypač svarbu prieš sudarant sutartį būti informuotam apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes. Būtent remdamasis šia informacija jis nusprendžia, ar nori būti saistomas sąlygų, iš anksto suformuluotų profesionalaus prekybininko ar tiekėjo (2014 m. sausio 16 d. Sprendimo *Constructora Principado*, C-226/12, EU:C:2014:10, 25 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 65 Be to, egzistuoja nemaža grėsmė, kad būtent dėl informacijos trūkumo vartotojas nesirems teisės norma, skirta jo apsaugai (2015 m. birželio 4 d. Sprendimo *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, 42 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 66 Darytina išvada, kad veiksminga vartotojų apsauga gali būti užtikrinta, tik jei nacionalinis teismas turi teisę iš Sąjungos normų kylančių reikalavimų vartotojų teisės srityje laikymąsi vertinti *ex officio* (žr. pagal analogiją 2007 m. spalio 4 d. Sprendimo *Rampion ir Godard*, C-429/05, EU:C:2007:575, 61 ir 65 punktai).
- 67 Iš tiesų, kaip pažymėta šio sprendimo 53 punkte, siekiant užtikrinti šia direktyva nustatytą apsaugą, tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo egzistuojanti nelygybė gali būti kompensuota tik teismo, į kurį kreiptasi su ginčais, aktyviais veiksmais, kurie nesusiję su sutartinių santykių subjektais.
- 68 Be to, galimybė nacionaliniam teismui vertinti *ex officio*, ar laikomasi Direktyvoje 2008/48 nustatytų reikalavimų, yra tinkamas būdas pasiekti šios direktyvos 10 straipsnio 2 dalies tikslą ir prisidėti prie šios direktyvos 31 ir 43 konstatuojamose dalyse nustatytų tikslų siekimo (žr. pagal analogiją 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovost'*, C-76/10, EU:C:2010:685, 41 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 69 Konkrečiai kalbant, pagal Direktyvos 2008/48 23 straipsnį už nacionalinės teisės nuostatų, kurios priimtos pagal šią direktyvą, pažeidimą numatytos sankcijos turi būti atgrasomosios. Neabejotina, kad nacionalinių teismų *ex officio* atliekamas vertinimas, susijęs su iš tos pačios direktyvos išplaukiančių reikalavimų laikymusi, yra tokio pobūdžio.
- 70 Kadangi nacionalinis teismas turi užtikrinti vartotojų apsaugos veiksmingumą, kaip to siekiama Direktyvos 2008/48 nuostatomis, vaidmuo, kuris jam suteikiamas pagal Sąjungos teisę, neapribojamas tik teise priimti sprendimą dėl minėtų reikalavimų laikymosi, bet jis apima ir pareigą, kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, *ex officio* nagrinėti šį klausimą (pagal analogiją žr. 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon GSM*, C-243/08, EU:C:2009:350, 32 punktą).
- 71 Be to, kai nacionalinis teismas *ex officio* konstatuoja, kad pažeistas Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 punktą, norėdamas pagal nacionalinę teisę imtis visų priemonių, jis neturi laukti, kol vartotojas dėl to pateiks prašymą, su sąlyga, kad laikomasi rungimosi principo (žr. pagal analogiją 2013 m. vasario 21 d. Sprendimą *Banif Plus Bank*, C-472/11, EU:C:2013:88, 36 punktą ir 2015 m. spalio 1 d. Sprendimą *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 42 punktą).
- 72 Šiomis aplinkybėmis taip pat primintina, kad iš Direktyvos 2008/48 23 straipsnio matyti, kad valstybės narės nustato taisykles dėl sankcijų, taikomų už pagal šią direktyvą priimtų nacionalinių nuostatų pažeidimus, ir imasi visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad jos būtų įgyvendinamos. Be to, kad turi turėti atgrasomąjį poveikį, šios sankcijos turi būti veiksmingos ir proporcingos.

- 73 Kadangi nacionalinis teismas konstatavo pareigos informuoti pažeidimą, jis turi imtis visų pagal nacionalinę teisę numatytų priemonių, tačiau jo paskirtos sankcijos turi atitikti Direktyvos 2008/48 23 straipsnyje nustatytus reikalavimus, kaip juos išaiškino Teisingumo Teismas pirmiausia 2014 m. kovo 27 d. Sprendime *LCL Le Crédit Lyonnais* (C-565/12, EU:C:2014:190).
- 74 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji įpareigoja nacionalinį teismą, į kurį kreiptasi ginčijant kredito sutartimi, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, grindžiamus skolinius reikalavimus, *ex officio* vertinti, ar laikomasi šioje nuostatoje nustatytos pareigos informuoti, ir dėl šio pažeidimo imtis visų nacionalinėje teisėje numatytų priemonių su sąlyga, kad sankcijos atitinka šios direktyvos 23 straipsnyje nustatytus reikalavimus.

Dėl trečiojo klausimo

- 75 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, pažymėjęs, kad pagrindinė byla susijusi su dviem privačiais asmenimis, iš esmės teiraujasi, ar atitinkamos direktyvų 93/13 ir 2008/48 nuostatos veikia tiesiogiai.
- 76 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad pagal SESV 288 straipsnio trečią pastraipą direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus. Taigi, pati direktyva negali įpareigoti privataus asmens, dėl to ja negalima prieš jį remtis (2012 m. sausio 24 d. Sprendimo *Dominguez*, C-2012/33, 37 punktą ir jame nurodyta teismo praktika). Valstybės narės pareiga imtis visų būtinų priemonių siekiant direktyvoje numatyto rezultato vis dėlto įtvirtinta SESV 288 straipsnio trečioje pastraipoje ir pačioje direktyvoje kaip privaloma pareiga. Ši pareiga imtis visų, bendrų ar konkrečių, priemonių yra privaloma visoms valstybių narių institucijoms, įskaitant teismus pagal jų kompetencijos sritį (žr. 2008 m. birželio 24 d. Sprendimo *Commune de Mesquer* C-188/07, EU:C:2008:359, 83 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 77 Šiuo atveju, pirma, pareiga *ex officio* vertinti tam tikrų sąlygų nesąžiningumą ir tai, ar kredito sutartyje nurodytos privalomos informacinės nuorodos, yra procesinė norma, kuri įpareigoja teismines institucijas, o ne privatų asmenį (pagal analogiją žr. 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, EU:C:2014:2189, 67 punktą ir 2016 m. vasario 18 d. Sprendimo *Finanmadrid EFC*, C-49/14, EU:C:2016:98, 35 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 78 Kita vertus, kaip matyti iš Direktyvos 2008/48 23 straipsnio teksto, perkeldamos šią direktyvą į nacionalinę teisę ir ją įgyvendindamos valstybių narių institucijos turi užtikrinti, kad būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasomosios sankcijos.
- 79 Be to, reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką taikydami nacionalinės teisės aktus nacionaliniai teismai turi juos aiškinti kuo labiau atsižvelgdami į Direktyvos 2008/48 formuluotę ir tikslą, kad būtų pasiektas joje numatytas rezultatas ir kad būtų laikomasi SESV 288 straipsnio trečios pastraipos. Ši pareiga nacionalinę teisę aiškinti taip, kad aiškinimas atitiktų Sąjungos teisę, iš tiesų pagrįsta pačia SESV sistema, nes sudaro sąlygas, kad nacionaliniai teismai, nagrinėdami gautas bylas, pagal savo kompetenciją užtikrintų visišką Sąjungos teisės veiksmingumą (pagal analogiją žr. 2012 m. sausio 24 d. Sprendimo *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 24 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 80 Todėl nereikia atsakyti į trečiąjį klausimą.

Dėl ketvirtuojo klausimo

- 81 Savo ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, kaip reikia aiškinti sąvokas „bendra kredito suma“ ir „išmokamų lėšų sumos“, kurios atitinkamai nustatytos Direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punkte, 10 straipsnio 2 dalyje ir šios direktyvos I priedo I dalyje.
- 82 Iš tiesų nacionalinis teismas pažymi, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamoje sutartyje, kurioje kreditorius įsipareigojo sutuoktiniams Radlinger suteikti paskolą, nustatyta, kad, ją suteikus, jos mokėjimo išlaidos, taip pat pirmoji įmoka ir, jei reikia, kitos įmokos išskaičiuojamos iš bendros kredito sumos. Taip pat kyla klausimas, ar, konkrečiai kalbant, paskolos dalis, kuri nebuvo išmokėta suinteresuotiems asmenims, gali būti įtraukta į išmokamą paskolos lėšų sumą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2008/48 I priedo I dalį, siekiant apskaičiuoti BKKMN.
- 83 Šiuo klausimu primintina, kad bendra kredito suma, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2008/48, 3 straipsnio 1 punkte apibrėžta kaip limitas arba visos sumos, kuriomis suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį.
- 84 Be to, pagal šios direktyvos 3 straipsnio g punktą bendros kredito kainos vartotojui suma apima visus su kredito sutartimi susijusius mokesčius, kurie turi būti sumokėti pagal kredito sutartį ir kurie yra žinomi kreditoriui. Galiausiai pagal šios direktyvos 3 straipsnio i punktą BKKMN – tai bendra kredito kaina vartotojui, išreikšta metiniu bendros kredito kainos procentu, prireikus įskaičiuojant kainą, nurodytą 19 straipsnio 2 dalyje.
- 85 Kadangi Direktyvos 2008/48 3 straipsnio h punkte sąvoka „bendra vartotojo mokama suma“ apibrėžta kaip „bendros kredito sumos ir bendros kredito kainos vartotojui suma“, iš to matyti, kad sąvokos „bendra kredito suma“ ir „bendros kredito kainos vartotojui suma“ yra savarankiškos ir, vadinasi, bendra kredito suma negali apimti jokios sumos, kuri įskaičiuojama į bendrą kredito kainos vartotojui sumą.
- 86 Taigi, į bendrą kredito sumą, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punktą ir 10 straipsnio 2 dalį, negali būti įtraukta jokia suma, kuri mokama siekiant vykdyti su atitinkamu kreditu susijusius įsipareigojimus, kaip antai administracinės išlaidos, palūkanos, komisiniai ir bet kurios kitos išlaidos, kurias vartotojas turi sumokėti.
- 87 Pažymėtina, kad, sumas, susijusias su bendra kredito kaina vartotojui, nepagrįstai įtraukus į bendrą kredito sumą, neišvengiamai nepakankamai bus įvertinta BKKMN, nes jos apskaičiavimas priklauso nuo bendros kredito sumos.
- 88 Iš tiesų Direktyvos 2008/48 19 straipsnio 1 dalyje pažymima, kad BKKMN, kuri kiekvienais metais yra lygi dabartinei visų būsimų arba esamų kreditoriaus ir vartotojo sutartų įsipareigojimų vertei, apskaičiuojama pagal šios direktyvos I priedo I dalyje pateikiamą matematinę formulę. Šioje direktyvoje nustatoma, kad pagrindine lygtimi, pagal kurią nustatoma BKKMN, sulyginama kiekvienų metų esama išmokėtų lėšų ir bendra esama grąžinimų ir mokesčių mokėjimų vertė. Taigi, kredito lėšų išmokėjimo suma, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2008/48 I priedo I dalį, atitinka bendrą kredito sumą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punktą.
- 89 Šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar šio sprendimo 27 ir 28 punktuose nurodyta viena ar daugiau sumų buvo nepagrįstai įtrauktos į bendrą kredito sumą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punktą, nes ši aplinkybė gali daryti poveikį apskaičiuojant BKKMN ir taip paveikti duomenų, kuriuos pagal šios direktyvos 10 straipsnio 2 dalį kreditorius turi nurodyti pagrindinėje byloje nagrinėjamoje kredito sutartyje, tikslumą.

90 Taigi, kaip nurodyta Direktyvos 2008/48 31 ir 43 konstatuojamosiose dalyse, vartotojo informavimas apie bendrą kredito kainą, pateikiant pagal vienodą matematinę formulę apskaičiuotą normą, įgyja esminę reikšmę. Iš tiesų, viena vertus, tokia informacija prisideda prie rinkos skaidrumo, nes leidžia vartotojui palyginti teikiamų kreditų pasiūlą. Kita vertus, ji leidžia vartotojui įvertinti savo išsipareigojimo dydį (šiuo klausimu žr. 2004 m. kovo 4 d. Sprendimo *Cofinoga*, C-264/02, EU:C:2004:127, 26 punktą, ir 2010 m. lapkričio 16 d. Sprendimo *Pohotovost*, C-76/10, EU:C:2010:685, 70 punktą).

91 Atsižvelgiant į prieš tai pateiktus svarstymus, į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti taip, kad Direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punktas, 10 straipsnio 2 dalis ir šios direktyvos I priedo I dalis turi būti aiškinami taip, kad bendra kredito suma ir kredito lėšų išmokėjimo suma apima visas vartotojui išmokėtas sumas, todėl į jas neįskaitomos sumos, kurias kreditorius sumokėjo siekdamas padengti su atitinkamu kreditu susijusias išlaidas ir kurios nėra iš tikrųjų išmokėtos vartotojui.

Dėl penktojo ir šeštojo klausimų

92 Savo penktuoju ir šeštuoju klausimu, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, ar šios Direktyvos 93/13 nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad vertinant, ar vartotojas, kuris nevykdo savo išsipareigojimų, kaip kompensaciją turi sumokėti neproporcingai didelę sumą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos priedo 1 dalies e punktą, reikia įvertinti visų sutartyje nustatytų atitinkamų sąlygų sudėtinį poveikį, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tiesų siekia, kad būtų visiškai įvykdytas kiekvienas reikalavimas, ir kad, kiek tai susiję su tais reikalavimais, kurie buvo pripažinti nesąžiningais, nacionaliniai teismai turi netaikyti visų tokių sąlygų arba kai kurių iš jų.

93 Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, primintina, kad priede, į kurį daroma nuoroda Direktyvos 93/13 3 straipsnio 3 dalyje, pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas, tarp kurių šio priedo 1 dalies e punkte nurodytos sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas „reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo išsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą“.

94 Siekiant įvertinti, ar konkreči sutarties sąlyga yra nesąžininga, Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tai vertinama atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį sutarties sudarymo momentu ir vadovaujantis visomis sutarties sudarymo aplinkybėmis (šiuo klausimu žr. 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, EU:C:2010:685, 59 punktą ir 2015 m. liepos 9 d. Sprendimo *Bucura*, C-348/14, EU:C:2015:447, 48 punktą).

95 Kaip pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 74 punkte, būtina įvertinti visų prekybininko ir vartotojo sudarytos sutarties sąlygų sudėtinį poveikį. Toks vertinimas yra pagrįstas, nes jos taikomos bendrai ir neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tiesų siekia priverstinai vykdyti kiekvieną pareikštą reikalavimą (pagal analogiją žr. 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, EU:C:2014:2189, 42 punktą).

96 Reikia priminti, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies pirmoje sakinio dalyje reikalaujama, kad valstybės narės numatytų, jog nesąžiningos sąlygos nebūtų privalomos vartotojui tokiomis sąlygomis, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose. Tačiau šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalies antroje sakinio dalyje patikslinama, kad tokia sutartis „ir toliau [turi likti] šalims privaloma tomis sąlygomis, jeigu ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų“.

97 Teisingumo Teismas priminė, kad nacionaliniai teismai privalo tik netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, kad ji nesukeltų privalomų pasekmių vartotojui, tačiau jie neturi teisės pakeisti jos turinio. Sutartis iš principo negali būti pakeista kaip nors kitaip, nei pašalinant nesąžiningas sąlygas, jei

tolesnis tokios sutarties galiojimas pagal vidaus teisės taisykles yra teisiškai įmanomas (2015 m. sausio 21 d. Sprendimo *Unicaja Banco ir CaixaBank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, EU:C:2015:21, 28 punktą ir jame nurodyta teismo praktika).

- 98 Be to, ši aiškinimą patvirtina Direktyvos 93/13 tikslas ir bendra struktūra. Atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama vartotojams suteikiama apsauga, pobūdį ir svarbą, direktyva, kaip matyti iš jos 7 straipsnio 1 dalies, valstybės narės įpareigojamos numatyti tinkamas ir veiksmingas priemonės, „užkertančias kelią nuolatiniams nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“. Tačiau jei nacionaliniams teismams būtų leidžiama keisti tokiose sutartyse esančių nesąžiningų sąlygų turinį, ši galimybė galėtų pakenkti direktyvos 7 straipsnyje nurodytam ilgalaikiam tikslui, nes sumenkintų atgrasomąjį poveikį, kurį verslininkams turi visiškai nesąžiningų sąlygų netaikymas vartotojo atžvilgiu (2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 58 punktą ir jame nurodyta teismo praktika).
- 99 Taigi, tokiomis aplinkybėmis, kai nacionalinis teismas daro išvadą, kad sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 93/13, jis turi imtis visų priemonių pagal nacionalinę teisę, kad užtikrintų, kad šiam vartotojui ši sąlyga nebūtų taikoma (šiuo klausimu žr. 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, EU:C:2010:685, 62 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 100 Darytina išvada, kad, kaip pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 75 punkte, nacionalinis teismas, kuris konstatuoja, jog kai kurios prekybininko ir vartotojo sudarytos sutarties sąlygos yra nesąžiningos, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 93/13, turėtų netaikyti visų tokių sąlygų, o ne tik kai kurių iš jų.
- 101 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į penktąjį ir šeštąjį klausimus reikia atsakyti taip, kad Direktyvos 93/13 nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad vertinant, ar vartotojui, kuris nevykdo savo įsipareigojimų, nustatyta sumokėti kompensacija yra neproporcingai didelė, kaip tai suprantama pagal jos priedo 1 dalies e punktą, reikia įvertinti visų sutartyje nustatytų atitinkamų sąlygų sudėtinį poveikį, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tiesų siekia, kad būtų visiškai įvykdytas kiekvienas reikalavimas, ir kad nacionaliniai teismai, remdamiesi šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi, prireikus turi imtis visų priemonių, kurios pagal nacionalinę teisę taikomos konstatavus atitinkamos sąlygos nesąžiningumą, kad užtikrintų, jog ji vartotojui nebūtų privaloma.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 102 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, visų pirma šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalis, turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokias nacionalinės proceso teisės nuostatas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios bankroto byloje, viena vertus, neleidžia teismui, į kurį kreiptasi ginčijant kredito sutartimi pagrįstus reikalavimus, *ex officio* vertinti galimo kredito sutartimi pagrįstų sutarties sąlygų, kuriomis bankroto byloje grindžiami pareikšti reikalavimai, nesąžiningumo, nors šiam teismui žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, ir kurios, kita vertus, leidžia tam teismui nagrinėti tik garantija neužtikrintus reikalavimus ir tik remiantis tuo, kad baigėsi terminas jiems pareikšti arba jie buvo įvykdyti.

2. 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinamos Tarybos direktyvą 87/102/EEB 10 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji įpareigoja nacionalinę teisimą, į kurią kreiptasi ginčijant kredito sutartimi, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, grindžiamus skolinius reikalavimus, *ex officio* vertinti, ar laikomasi šioje nuostatoje nustatytos pareigos informuoti, ir dėl šio pažeidimo imtis visų nacionalinėje teisėje numatytų priemonių su sąlyga, kad sankcijos atitinka šios direktyvos 23 straipsnyje nustatytus reikalavimus.
3. Direktyvos 2008/48 3 straipsnio 1 punktą, 10 straipsnio 2 dalis ir šios direktyvos I priedo I dalis turi būti aiškinami taip, kad bendra kredito suma ir kredito lėšų išmokėjimo suma apima visas vartotojui išmokėtas sumas, todėl į jas neįskaitomos sumos, kurias kreditorius sumokėjo siekdamas padengti su atitinkamu kreditu susijusias išlaidas ir kurios nėra iš tikrųjų išmokėtos vartotojui.
4. Direktyvos 93/13 nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad vertinant, ar vartotojui, kuris nevykdo savo įsipareigojimų, nustatyta sumokėti kompensacija yra neproporcingai didelė, kaip tai suprantama pagal jos priedo 1 dalies e punktą, reikia įvertinti visų sutartyje nustatytų atitinkamų sąlygų sudėtinį poveikį, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tiesų siekia, kad būtų visiškai įvykdytas kiekvienas reikalavimas, ir kad nacionaliniai teismai, remdamiesi šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi, prireikus turi imtis visų priemonių, kurios pagal nacionalinę teisę taikomos konstatavus atitinkamos sąlygos nesąžiningumą, kad užtikrintų, jog ji vartotojui nebūtų privaloma.

Parašai.